

Zápis ze schůze ČNKA konané 9. 9. 2025 od 10.00 v Praze-Spořilově

Přítomni: J. Palouš (předseda), Z. Mikulášek (místopředseda), M. Švanda (tajemník), M. Bárta, J. Borovička, S. Ehlerová, P. Hadrava, V. Karas, J. Kovář (online), O. Pejcha, L. Šubr

Omluveni: M. Prouza, J. Grygar

Hosté: J. Kubát (zástupce ČR v Radě ředitelů A&A)

Program jednání:

1. *Uvítání a kontrola zápisu z minulé schůze;*
2. *Nová zřizovací listina;*
3. *Příprava voleb na období 2026 – 2031;*
4. *IAU Membership: návrhy na juniory a řádné členy;*
5. *Zpráva o A&A;*
6. *Návrhy na Symposia a Focus Meetings v roce 2027;*
7. *Návrhy pro EAS Annual Meeting 2026 v Lausanne;*
8. *Zpráva o ASTRONETu;*
9. *Zpráva z EAS Annual Meeting 2025;*
10. *ESO a VESO;*
11. *LOFAR, ERIC a Česká republika;*
12. *OAO - National Outreach Coordinator za ČR;*
13. *Vědecký titul DSc;*
14. *Různé*

I. Schůzi zahájil v seminární místnosti Astronomického ústavu AVČR předseda ČNKA J. Palouš v 10.00 přivítáním přítomných. Z kolující prezenční listiny bylo zřejmé, že je přítomno nadpoloviční množství členů ČNKA a komitét je tedy usnášeníschopný. Program schůze byl schválen bez připomínek. Prvním bodem programu byla kontrola zápisu z minulé schůze. Zápis byl schválen bez připomínek.

II. J. Palouš informoval přítomné, že Zřizovací listina ČNKA, která prošla modifikacemi na základě diskusí na předchozích zasedáních komitétu, byla schválena Výkonným výborem České astronomické společnosti na jeho březnovém zasedání. Aktuální verze je vystavena na webu ČNKA.

III. Pětileté funkční období současného komitétu se chýlí k závěru a budou se tedy konat nové volby. Tento proces kodifikuje Zřizovací listina. V kuloárech i mezi širší astronomickou veřejností probíhají diskuse nad validitou voleb prováděných současným jednokolovým systémem, kdy zvolení mohou být všichni členové IAU za ČR. Kandidatura je považována za automatickou, tedy pokud člen IAU nevyjádří svůj explicitní nesouhlas předem, automaticky je kandidátem ve volbách. Důsledkem tohoto systému jsou nízká procentní čísla obdržených hlasů, která jsou některými kolegy považována za nereprezentativní. Na zasedání komitétu tedy proběhly debaty, zda by nebylo výhodnější využít dvojkolový systém voleb, kdy do druhého kola by postoupilo např. 20 nejsilnějších kandidátů z kola prvního, nebo zda spíše nepřejít na např. v politice běžný opt-in systém, kdy zájemci aktivně o kandidaturu projeví zájem. Výsledkem diskuse bylo, že Švanda zašle všem členům IAU s pasivním volebním právem dotaz, zda chtějí být v seznamu kandidátů.

J. Palouš dále představil *ex-officio* členy určené v souladu se Zřizovací listinou. Za Astronomický ústav AV ČR M. Bursa, za Astronomický ústav UK L. Šubr, za Fyzikální ústav AV ČR M. Prouza,

za Ústav teoretické fyziky a astrofyziky MU M. Zajaček, za Fyzikální ústav Slezské univerzity J. Kovář.

Dále proběhla diskuse nad použitím volebního systému. V minulosti byl použit komerční systém ElectionBuddy, v diskusi ale zaznělo, že svůj volební systém má a nabízí k dispozici i AV ČR. Informace má C. Ron, details zjistí Švanda.

Stalo se po zasedání: Švanda kontaktoval Ing. Martina Junga ze SSČ, který je odpovědný za provoz hlasovacího systému, a doladil detaily. Použití systému pro účely voleb do ČNKA bylo schváleno ředitelem odboru.

IV. J. Palouš sdělil, že v nejbližší době očekává výzvu ze sekretariátu IAU k nominacím nových členů. Současně sdělil, že dosavadní správce členské základny, Lina Canas, již v pozici dále nepokračuje a kancelář IAU vypsala výběrové řízení na obsazení této pozice. Obvyklý termín podání přihlášek je do 15. prosince. Proběhla diskuse nad potenciálními kandidáty, zazněla jména T. Gráfa, J. Žáka a A. Pisarčíkové. Švanda zjistí, kteří z dosavadních juniorních členů jsou již vhodní k navrzení na individuální členství.

Stalo se po zasedání: Šestileté juniorní členství vyprší J. Benáčkovi (PhD v roce 2019, člen IAU od 2020). Problematickou osobou je Michaela Honková (PhD v roce 2018, člen IAU od 2019), která nereaguje na emaily a zřejmě nepokračuje v astronomickém oboru. Dále v evidenci za ČR zůstávají P. Boorman a D. Kynoch (oba PhD v roce 2019, členy IAU od 2022), kteří měli požádat o přeřazení pod US resp. UK jurisdikci. I přes proběhlou komunikaci zůstávají přiřazeni k ČR. Švanda řeší s kanceláří IAU. Další junioři byli podle evidence přijati až v roce 2022.

V. Stalo se pěknou tradicí, že pozvaný J. Kubát podává zprávu z jednání Rady ředitelů A&A a také z dalšího dění kolem časopisu. Dnes J. Kubát své vystoupení zahájil připomínkou, že by rád svoji pozici v Radě ředitelů předal nějakému následovníkovi, přednostně někomu mladšímu s elánem. Proběhla krátká diskuse o možných kandidátech. Dále J. Kubát pokračuje zprávou z jednání Rady ředitelů, které proběhlo v červnu v Budapešti. Časopisu se daří dobře. Došlo k volbě nového předsedy Rady ředitelů (k níž dochází vždy rok před koncem aktuálního funkčního období), zvolen byl opět Arūnas Kučinskas (Litva). Do nového Výkonného výboru již nekandidovala B. Nordström (Švédsko), její pozice byla vyplněna T. Pereirou (Norsko). Od 1. 1. 2026 do 31. 12. 2028 bude časopis vydáván opět nakladatelstvím EDP, které zvítězilo v tendru, je podepsána nová smlouva. Finanční toky mezi A&A a EDP jsou složité. J. Kubát má dojem, že rovnováha je funkční, ale křehká. Objevily se pochybnosti o modelu S2O, že nejde o pravý open access. Od dubna 2025 se zpřísnilo stránkové pro dlouhé články. Ceník stránkového je velmi komplikovaný, zohledňuje členství/nečlenství, předplatné příslušné instituce a další faktory. Stránkový limit se počítá podle stavu článku v čase jeho podání. Tedy pokud např. recenzent požaduje rozšíření, které překročí stránkový limit, nadměrné stránkové není účtováno.

V loňském roce bylo za ČR přijato 29 článků, 17 odmítnuto, 22 zatím nerozhodnuto. To znamená asi 63 % přijatých článků ze zaslaných, což je výrazný pokles oproti obvyklým 80 – 90 %. Proběhla diskuse, čím by to mohlo být, zda by mohlo jít o trend zpříšňování mezi editory časopisu nebo jiné vlivy. Kubát se do příště pokusí z dostupných dat identifikovat, zda je to výkyv mezi státy a obory, nebo zda se podobný pokles pozoruje i v jiných kohortách. J. Kubát k tomuto dodává, že se domnívá, že by zástupce v Radě ředitelů měl dbát na to, aby astronomové v dané zemi mohli publikovat v A&A. L. Šubr se domnívá, že toto procento není vlastně zajímavé, že důležitější je, jaký je vztah „ceny“ publikovaných článků a peněz zaplacených z veřejných zdrojů ČR. J. Kubát podotýká, že se vše stále výrazně vyplatí, že návratový faktor ČR je výrazně vyšší než jednička, tedy že ČR v sumě platí výrazně méně, než kdyby se za publikované články platilo stránkové. L. Šubr se dále zeptal, jaká je strategie pro dlouhodobý vývoj z pohledu národní strategie hodnocení. Připomíná, že existují snahy přepracovat hodnocení vědeckých výsledků tak, že výrazně více budou vážené výstupy v časopisech prvního decilu. V malých oborech, jako je astrofyzika, statistika malých čísel nutně způsobí, že žádný z běžných oborových časopisů se do prvního decilu neprosadí proti časopisům s přehledovými články nebo proti Nature a Science. J. Kubát říká, že toto

se neřeší, že se pouze vyhodnocuje srovnání mezi běžnými astronomickými časopisy především podle IF – faktoru dopadu. Z takového srovnání vychází A&A dobře, protože zejména tématická čísla růstu impakt faktoru prospívají.

Stalo se po zasedání: J. Kubát oslovil V. Pavlíka coby kandidáta do Rady ředitelů za ČR. V. Pavlík s nominací souhlasí. K tématu se ČNKA vrátí na svém příštím zasedání.

VI. J. Palouš připomněl, že v roce 2027 se bude konat Valné shromáždění IAU v Římě. Ze sekretariátu přišla výzva k podání Letters of Intent na organizaci symposií nebo focus meetings. J. Palouš připomíná, že uzávěrka příjmů LoI je 15. září 2025. Dále pak připomněl, že v příštím roce, konkrétně mezi 18. a 22. květnem 2026, se bude v Brně konat IAU Symposium 405 „Traversing the Galactic Center in Space and Time“, hlavním organizátorem v ČR je M. Zajaček.

VII. J. Palouš seznámil přítomné s výzvou na organizaci odborných setkání nebo symposií v rámci výročního zasedání Evropské astronomické společnosti, která se bude konat od 29. června do 3. července 2026 v Lausanne. Z přítomných nikdo nevěděl, že by se někdo z ČR na organizaci takových setkání hodlal podílet nebo takové setkání dokonce navrhopvat.

VIII. V rámci konference EAS v Corku došlo i na schůzi reprezentantů projektu Astronet. J. Palouš připomněl, že Astronet vznikl jako sdružení grantových agentur s cílem koordinovat na evropské úrovni návrhy na stavby astronomických infrastruktur. Výsledkem byla roadmapa. Aktivitu Astronetu sleduje V. Karas a S. Ehlerová, ČR je členem-pozorovatelem. V. Karas zaslal zápis ze schůze předem všem členům komitétu. Od vydání roadmapy jsou aktivity Astronetu utlumené. V. Karas se domnívá, že v současnosti Astronet nemá být sdružení grantových agentur, ale spíše řídicích těles nad grantovými agenturami. Zmínil např. ministerskou úroveň s dodatkem, že české Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy o účast z časových důvodů a přemíře jiných agend zájem nemá. Každopádně ze zápisu ze schůze vypíchl dva body, které jej zaujaly. Jednak Astronet ustanovil několik pracovních skupin, z nichž jedna se zabývá malými dalekohledy, mezi něž by patřil např. Perkův dalekohled v Ondřejově. Poukázal na paradox, kdy sice v komunitě se neustále mluví o tom, jak jsou tyto dalekohledy pro současný výzkum důležité, ale přesto je tato pracovní skupina ostudně neaktivní. Druhým zajímavým bodem byla výzva, aby se z členů-pozorovatelů stali členové plnohodnotní. To by znamenalo jednak placení členského příspěvku a jednak aktivního národního reprezentanta. J. Palouš si povzdechl, že původní myšlenka byla taková, že se Evropa v rámci Astronetu usnese, jaké jsou její plány a priority z hlediska infrastruktur, což se stane argumentem v grantových žádostech. K tomu ovšem nedošlo.

IX. Ročního setkání EAS v Corku se zúčastnil Ondřej Pejcha, sledoval jak schůzi přidružených společností, tak plenární schůzi. Novou předsedkyní EAS je Sara Lucatello (Itálie), mění se administrativní zastřešení EAS, v němž se posiluje role observatoře v Ženevě. Nové vedení sestavuje nový strategický dokument, který má popisovat nové plány a priority. Na setkání však nebylo zcela jasné, jakým tématům se bude dokument věnovat. O. Pejcha poukázal, že mezi přidruženými společnostmi se těžko hledá konsensus, neboť jsou velmi rozptýleny od ryze amatérských až po plně profesionální astronomické společnosti. Strategický dokument by měl být v nejbližší době distribuován k připomínkám, O. Pejcha komitét s tímto seznámí, jakmile dostane dokument k dispozici. O. Pejcha zmínil ceny EAS a vyzval k nominacím. Letos se bude udělovat Ph.D. prize, tedy je otázka, zda je v ČR vhodný kandidát, který obhájil disertaci v posledních dvou letech. Společnost založila program EAS Fellows, nový program pro osoby, které se zasloužily o činnost EAS. Každý rok by mělo být tímto titulem oceněno pět lidí.

Na plenární schůzi byla probírána mimo jiné finanční zpráva. Finančně se daří EAS dobře, zejména proto, že se jí daří získávat nové členy. Proběhla diskuse o nákladech na EAS symposia. Výše nákladů nejsou veřejné, neboť EAS intenzivně jedná, aby dosáhla na lepší ceny. Na pořádání má EAS dlouhodobou smlouvu s agenturou KUONI. Na zasedání se objevily hlasy, že by to vše šlo dělat levněji. Dle O. Pejchy i jiných je však registrační poplatek v letošní výši 450 EUR přijatelný,

zejména v kontextu nabízených služeb, např. občerstvení, a to zejména v porovnání s jinými probíhajícími setkáními podobného typu.

Jako poslední bez dalšího komentáře O. Pejcha zmínil, že během zasedání proběhla velmi vzrušená debata, zda by EAS měla vyjádřit podporu Palestině a proč tak ještě neučinila. Taková rezoluce však nebyla projednána a tedy ani schválena.

V. Karas poznamenal, zda by nebylo výhodné sloučit aktivity EAS a Astronetu. A to už s ohledem na fakt, že S. Lucatello byla původně ve výboru Astronetu a nyní reprezentuje EAS. O. Pejcha odpověděl, že více se uvidí, až bude k dispozici zmíněný strategický dokument.

X. S. Ehlerová krátce komentuje aktivity související s ESO. Organizace funguje bez zjevných problémů. Změnou jsou výzvy k podávání pozorovacích návrhů, nově s ročním intervalem místo dosavadního půlročního. Problém s potenciální stavbou vodíkové elektrárny v okolí Paranal se ještě nevyřešil, probíhají jednání na politické úrovni. Elektrárna obdržela kladný environmentální posudek. IAU v podpoře vydalo doporučení k ochraně velkých observatoří (<https://www.iau.org/Iau/Iau/News/Ann2025/ann25010.aspx>).

Stavba ELT pokračuje v zásadě podle plánu, některé termíny se ale lehce posunuly. Nově se první technické světlo očekává v roce 2029, vědecké v roce 2030. V příštím roce bude do funkce uveden nový generální ředitel, který vzejde z voleb, v nichž bude Rada ESO hlasovat přibližně za měsíc. Mandát nového generálního ředitele bude od poloviny 2026 na čtyři roky.

Program MŠMT ESO uzavřel v dubnu další výběrové řízení na pozice v ESO, do hodnocení se dostalo 8 přihlášek. Letos se díky přebytku fondů z loňského roku otevřely čtyři pozice, přijati byli 2 astronomové a 2 technici. Členové ČNKA se shodli, že tento program je velmi úspěšný a dělá ČR v ESO velmi dobré jméno. Jak programem samotným, tak kvalitou vybraných kandidátů.

O. Pejcha se zeptal, jak to vypadá s plánem Expanding Horizons, tedy se strategií přístrojů ESO po roce 2040, a jak se do tohoto zapojuje Česká republika. S. Ehlerová odpovídá, že o tomto plánu se diskutuje především na velkých astronomických fórech, např. na již zmíněném setkání EAS. Účast ČR v tomto procesu je v současnosti nejasná. Téma bude nejspíše akcentováno příští rok s nástupem nového ředitele. Program Expanding Horizons však zdůrazňuje motivaci staveb nebo rekonstrukce přístrojů podle vědeckého zdůvodnění, ne jen proto, „že to jde“. O. Pejcha se zeptal, zda by dávalo smysl pozvat někoho z ESO, aby udělal v ČR seminář. S. Ehlerová odpovídá, že v současnosti by to bylo předčasné, příští rok by ale taková aktivita byla na místě. O. Pejcha dodal, že příští měsíc se zúčastní setkání německé Astronomische Gesellschaft, kde je přednáška na toto téma v programu. Vystoupení si vyslechne a podá zprávu. Obecně se přítomní shodli, že by se měl podobný seminář v ČR zvážit a současně se zamyslet na formátu, zda je vhodnější spíše přednášková forma nebo spíše forma kulatého stolu.

Stalo se po zasedání: S. Ehlerová a O. Pejcha byli osloveni Dr. Lyubenovou z ESO, což nastartovalo jednání o realizaci vystoupení se zmíněným obsahem. Jakmile bude vše domluveno, bude informována celá astronomická veřejnost.

XI. M. Bárta informuje o současném stavu zapojení ČR do radiointerferometrické observatoře LOFAR. Připomíná, že tento cíl měla ČR již dlouho, ale doposud byl finančně zcela nedostupný. Teprve v poslední době se otevřela možnost financování účasti z infrastrukturních projektů. Dále pak vznikly přímo na místě přímé zkušenosti skrze účast v projektu ALMA. V loňském roce byl podán projekt v rámci Operačních programů J. A. Komenského, ten však nebyl kvůli technické drobnosti schválen. Na MŠMT však tento projekt zaujal, takže samo ministerstvo v uplynulých měsících vyvíjelo iniciativu, podpořenou zapsáním LOFAR mezi infrastrukturní projekty podpořené ERIC. M. Bárta informoval, že projekt byl v přepracované verzi již předložen ministrowi ke schválení a rozhodnutí by mělo padnout v řádu hodin. Dále informoval, že proběhla i jednání na vysoké úrovni, kdy ministerstvo řešilo technické detaily realizace projektu. Pokud ČR do projektu LOFAR vstoupí, budou členský příspěvek i stavba financovány ze státního rozpočtu. Zajištění ze strany lidských zdrojů v současnosti realizuje M. Bárta, P. Jáchym, a A. Koval (po očekávaném nástupu na ASU též J. Benáček) ovšem velký zájem o účast projeví i další instituce. Čili v případě

schválení bude svoláno konzorcium potenciálních uživatelů. V tuto chvíli není ještě vybrána lokace české LOFAR stanice, neboť musí jít o rádiově klidné (tedy odlehlé) místo, na něž je současně přivedena dostatečně silná energetická linka (alespoň 15 kW) a také optický internet s rychlostí alespoň 10 Gbps. V tuto chvíli je na prvním místě areál ÚFA v Panské Vsi, průzkum na místě proběhne v následujících dnech. Stavba místní stanice je jedna věc, M. Bárta však připomněl, že v okamžiku podpisu přístupových dokumentů získají uživatelé z ČR přístup do archívu pozorování LOFAR, který je pro nečleny konzorcia uzavřený. J. Palouš dodává, že vstup do LOFARu přináší i další možnosti z hlediska radioastronomických observatoří, čemuž M. Bárta přitakává.

Stalo se po zasedání: MŠMT vstup do konsorcia LOFAR schválilo. Současně místní šetření vyhodnotilo lokalitu Panské Vsi jako nepřilíš vhodnou pro stavbu české stanice LOFAR. 24. 9. bylo Česko na zasedání councilu LOFAR ERIC do konsorcia přijato.

XII. Office for Astronomy Outreach. V pozici National Outreach Coordinator (NOC) působila Lucie Fojtová z HaP Brno, ta však v nedávné době přestala pro HaP pracovat. S. Ehlerová oslovila J. Duška, ředitele HaP Brno, s dotazem, zda chce instituce tuto pozici zachovat, a dostala kladnou odpověď. Nástupcem L. Fojtové by se měl stát Marko Mesarč, absolvent astronomie a astrofyziky na Masarykově univerzitě a v současnosti zaměstnanec HaP Brno, který je též zapojený v projektu ESERO. M. Mesarč s nominací souhlasí a má o práci zájem. S. Ehlerová dodává, že tyto pozice jsou na tři roky a že příští rok proběhne nová volba. ČNKA souhlasí, aby M. Mesarč zastupoval ČR v OAO v pozici NOC. S. Ehlerová a J. Palouš zajistí jmenování.

XIII. Vědecký titul DSc. Více členů komitétu přispělo do historicky motivované diskuse, proč existuje titul DSc. Byl na Akademii věd zaveden v roce 2002 po reformě vysokoškolského zákona, která přidělila pravomoc udělování akademických titulů výhradně vysokým školám. Touto reformou byl zrušen jak titul CSc. (nahrazen Ph.D.), tak DrSc., který symbolizoval vysokou vědeckou úroveň držitele. V rámci vysokých škol zůstaly tituly docentské a profesorské, které jsou však vědecko-pedagogické. AV ČR tedy uděluje interní titul DSc. jako symbol vědecké kvality držitele. Tituly uděluje Vědecká rada Akademie na návrh Grémia, do něhož byl nově místo J. Horáčka nominován V. Karas. Komisi pro astronomii a astrofyziku předsedá P. Hadrava, v současnosti probíhá nové jmenování komise. Současní členové souhlasili až na výjimky s pokračováním v práci, někteří mladší kolegové komisi doplní. Posledním držitelem DSc. v oboru astronomie a astrofyziky je E. Džifčáková, která obhájila disertaci v roce 2018. Zdá se, že jinak zájem o tento titul mezi astrofyziky upadá, což nepůsobí zcela dobře ve srovnání s jinými obory. V. Karas doplňuje některé interní informace a osobní postřehy. P. Hadrava dodává, že úspěšné obhájení je spojeno s grantem 250 000,- z prostředků Kanceláře AV ČR.

Většina členů ČNKA se shoduje, že udělování titulu DSc. je vhodné zachovat. Dále konstatuje, že pro obor by bylo dobré, kdyby se v následujících letech o tento titul ucházeli mladší kolegové.

XIV. Různé

- Vzniká Německé centrum pro astrofyziku (DZA) zřizované německou vládou v Görlitz. Projektu se budou účastnit i četní partneři z České republiky, 16. května 2025 bylo podepsáno memorandum o spolupráci mezi DZA a několika ústavy AV ČR i univerzit.
- J. Palouš shrnul email od Piera Benvenutiho, který prezentoval nové vydávání newsletteru z pera Centre for Protection of Dark and Quiet Sky (CPS). Informaci vedeme v patrnosti, bylo by dobré vývoj dále sledovat. ČR by mohla do newsletteru dokonce přispět a to zejména zprávami o zkušenostech se zakládáním oblastí temné oblohy. S. Ehlerová připomíná, že ČAS je institucionálním členem CPS. Nicméně i tak S. Ehlerová podnítl další diskuse na setkání ČASu, a iniciuje diskuse o případných příspěvcích do newsletteru. Dodává však, že v současnosti se CPS věnuje primárně problematice negativních vlivů satelitních megakonstelací.

Jednání bylo ukončeno v 12.40 po vyčerpání všech bodů.

Zapsal M. Švanda
Ověřil J. Palouš